

4. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко — К. : Лібра, 2003. — 280 с.
5. Кузенко Т.Б. Фінансова безпека підприємств / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко. — Харків : ХНЕУ, 2010. — 300 с.
6. Матвійчук Л.О. Структура системи фінансової безпеки в управлінні підприємством / Л. О. - Матвійчук // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — №6. — С.194–197.
7. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. — 2008. — № 9. — С. 140–148.
8. Фінанси підприємств: теоретико-методичне забезпечення формування та відтворення : монографія / [І. В. Журавльова, О. М. Ястремська, Л. О. Макаренкова, Т. Б. Кузенко, С. В. Добринь, Н. В. - Сабліна, І.Л. Латишева, О. Ю. Литовченко, А. Б. Коренева, В. С. Хвостенко, О. В. Слущка] ; за заг. ред. к.е.н., проф. І. В. Журавльової. — Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. — 428 с.

УДК 330.131.7:336.77

МЕХАНІЗМ РОЗРАХУНКУ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ЛІМІТІВ НА РИНКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Семко В.М.

Досліджено економічну сутність та процес встановлення лімітів на міжбанківській операції. Обґрунтовано доцільність використання методики розрахунку лімітів, яка базується на ринкових індикаторах стану фінансової установи.

Ключові слова: *ринку міжбанківського кредитування, ліміт, методика розрахунку ліміту, фінансовий стан банку*

У діяльності банківської системи процес міжбанківського кредитування займає важливе місце. Банківські установи, які нормально функціонують, використовують міжбанківський кредит як інструмент регулювання власної ліквідності та платоспроможності, завдяки можливості оперативного одержання коштів. Особливий акцент у процесі міжбанківського кредитування робиться на процедурі аналізу кредитоспроможності банків і встановлення обґрунтованих лімітів на міжбанківській операції з метою мінімізації кредитного ризику. Завдяки проведенню ефективної лімітної політики банкам вдається уникнути надмірної концентрації, обмежити й мінімізувати фінансові втрати, диверсифікувати свої портфелі й забезпечити стабільні доходи.

Питанням дослідження сутності ліміту та методик розрахунку ліміту кредитування на банк-контрагент присвячені праці таких учених і фахівців: А. Буздаліна, О. Плешивцева, Ю. Никишева, Д. Місюліна, О. Козака, І. Волошина, В. Четверикова. Віддаючи належне їх напруженню, водночас на сьогоднішній день не існує єдиної точки зору при визначенні категорії «ліміт на міжбанківський кредит» та універсальної методики розрахунку ліміту на міжбанківській операції. У зв'язку з цим вітчизняні банківські установи, діючи в рамках стратегії управління ризиками кредитування, впроваджують різні внутрішні методики. Незважаючи на помилки та недоліки, присутня єдина мета, яка полягає у зменшенні ризику невиконання банком-контрагентом своїх зобов'язань вчасно і в повному обсязі, а основним інструментом зниження такого ризику є встановлення лімітів на міжбанківській операції. Тому метою даної статті є виявлення основних аспектів розрахунку лімітів на міжбанківській операції з метою адекватної оцінки кредитних ризиків за портфелем міжбанківських кредитів та пошук оптимальної методики розрахунку лімітів, яка б найбільш адекватно оцінювала кредитні ризики.

У процесі проведеного дослідження встановлено, що під поняттям «ліміт на міжбанківський кредит» розуміють максимально-допустимий розмір одного типу кредитної операції, яку може про-

водити банк з відповідним банком-контрагентом. Ліміт є функцією оцінки фінансового стану, платоспроможності і кредитоспроможності банку-контрагента, його чистих активів, виду та строку передбачуваної операції, а також власних можливостей банку, що кредитує. Ліміт також є мірою обмеження кредитного ризику, який на себе бере банк у випадку проведення тієї чи іншої операції.

Встановлення лімітів відбувається шляхом прийняття рішення відповідним колегіальним органом банку, який уповноважений на проведення таких дій, щодо остаточного ліміту на проведення кредитних операцій з банком-контрагентом з урахуванням результатів оцінки фінансового стану та наявної власної інформації, яка може відображати фінансовий стан банку-контрагента. Отже, фінансовий стан банку-контрагента є основним параметром при ухваленні рішення про відкриття і обсяг ліміту на проведення операції з ним.

Як правило, ліміти на здійснення міжбанківського кредитування встановлюють:

- не рідше ніж раз на місяць;
- на прохання Казначейства банку щодо перегляду лімітів або відкриття ліміту для нового банку-контрагента;
- в разі зміни (погіршення чи покращення) фінансового стану банку або отримання негативної чи позитивної інформації від третіх осіб.

Аналізуючи дане питання, встановлено, що у вітчизняній банківській практиці методикою розрахунку лімітів за міжбанківськими операціями передбачається розрахунок одного загального ліміту на здійснення операцій з даним банком-контрагентом. У зв'язку з чим кожен з встановлених лімітів на відповідний тип операції з банком-контрагентом не повинен перевищувати загальний розмір встановленого ліміту, а сукупна відкрита ресурсна позиція щодо банку-контрагенту не може перевищувати встановлений загальний ліміт позиції.

Зауважимо, що для групи пов'язаних банків-контрагентів банківською установою встановлюються ліміти на таку групу, при цьому загальна відкрита ресурсна позиція щодо всіх банків контрагентів не повинна перевищувати встановлений загальний ліміт. У разі перевищення суми операції з банком-контрагентом над встановленим лімітом або перевищення загального ліміту, її проведення в такому розмірі можливе тільки за умови наявності погоджувального підпису уповноваженого органу банку.

У світовій практиці розрахунку лімітів на міжбанківські операції базовими є найбільш фундаментальні параметри фінансового стану банку: його капітал або валюта балансу. Також у ряді випадків при визначенні лімітів за допомогою експертних оцінок враховуються менш формалізовані якісні ознаки, такі, як рівень менеджменту банку, імідж, здатність швидко мобілізувати необхідні ресурси та якісна оцінка ризикованості бізнесу. Задача формування лімітів міжбанківського кредитування може бути сформульована як визначення величини припустимого ризику, який банк може взяти на себе, не ставлячи під загрозу власний стабільний фінансовий стан [1].

Традиційно формула розрахунку ліміту являє собою величину базового ліміту, помножену на синтетичні коефіцієнти. Зазначимо, що базовий ліміт – це максимальна величина кредиту для конкретного позичальника на розглянутий період часу. В існуючій практиці встановлення базових лімітів як основні показники, відносно яких розраховуються величини ліміту, найчастіше використовуються: капітал банку (або його модифікації) та активи банку (або чисті активи).

З метою максимального зменшення ризиків до розрахунку лімітів залучаються синтетичні коефіцієнти ризику. Синтетичний коефіцієнт відбиває оцінку фінансового стану позичальника і набуває значення в діапазоні від нуля до одиниці. Сутність його полягає в тому, що він являє собою суму фінансових коефіцієнтів, зважених на вагові коефіцієнти, які визначають рівень їхньої значущості для синтетичного коефіцієнта [2].

Таким чином, розглянувши основні підходи до розрахунку та встановлення лімітів на здійснення міжбанківського кредитування, детальніше зупинимося на методиці розрахунку лімітів на банки-контрагенти, яку, на нашу думку, доцільно використовувати в банківській практиці.

Існує широкий спектр методик встановлення лімітів, що базуються на капіталі, активах, показниках, що характеризують ліквідність, та на основі VAR технології. Кожна з них має свої переваги та недоліки, проте, ми вважаємо, що базу для розрахунку лімітів необхідно використовувати чисті ак-

тиви банку-контрагента, оскільки зміна чистих активів якнайкраще відображає зміну фінансового стану банку. Адже приріст чистих активів досягається у разі отримання банком прибутку, тобто за рахунок збільшення власного капіталу банку. Тому формула для розрахунку абсолютної величини ліміту має такий вигляд (1.1):

$$\text{Limit} = \text{ЧАк} * 0,01 * \text{СКс} * \text{СКфс}, \quad (1.1)$$

де ЧАк – величина чистих активів банку;

СКс – синтетичний коефіцієнт строку кредитування;

СКфс – синтетичний коефіцієнт фінансового стану банку-контрагента.

Для комплексної оцінки фінансової стану банку-контрагента, на наш погляд, слід використовувати методику, яка базується на ринкових індикаторах стану фінансової установи, що забезпечує достовірність отриманих результатів. Оскільки внутрішніми факторами банківська установа може регулювати чи керувати, проте зовнішні фактори мало піддаються впливу зі сторони окремих банків. Таким чином, перейдемо до обґрунтування показників оцінки фінансового стану банку-контрагента, які ми обрали серед існуючих показників оцінки фінансового стану банківської установи.

Як відомо, клієнтська база є основним внутрішнім джерелом фінансування банку і включає поточні рахунки клієнтів, депозити і депозитні інструменти – депозитні сертифікати та інші зобов'язання банку. Клієнтська база є умовно-постійним джерелом ресурсів, слугуючи індикатором стану ресурсної бази банку. Найважливішим у даному аспекті є те, що кожен клієнт банку частково є інсайдером, тобто володіє більш повною інформацією про банк. Крім того, ним безпосередньо проводиться оцінка якості менеджменту і обслуговування, а за непрямою інформатизацією – ступінь надійності банку.

У результаті як абсолютне значення величини клієнтської бази, так і його відносне значення, є найважливішими параметрами оцінки банку – у фінансово стійких банках залишки на рахунках клієнтів поступово зростають, у нестійких – навпаки. Відповідно результати зміни клієнтської бази віддзеркалюють конкурентну боротьбу за клієнтів тих або інших галузей. У будь-якому випадку фінансовий стан банку, що втрачає клієнтську базу, критичний, що особливо чітко проявляється при недостатньому рівні залучених коштів.

Слід зазначити, що друге, зовнішнє, джерело фінансування банку є ринок міжбанківського кредитування. Для виходу на ринок міжбанківських кредитів банківська установа повинна бути фінансово стійкою і мати бездоганну ділову репутацію. Однією з найважливіших характеристик банку є нетто-кредити на міжбанківському ринку, що визначаються як сальдо між запозиченнями і розміщенням коштів на ринку, включаючи міжбанківські кредити, сальдо за коштами на кореспондентських рахунках і кредити центрального банку. Якщо цей показник має позитивне значення, банк є нетто-позичальником, негативне – нетто-кредитором. З погляду кредитоспроможності контрагента останнє є переважним. Оцінку величини міжбанківського боргу краще проводити не до чистих активів, а до розміру клієнтської бази або ліквідних активів банку, що обмежують граничну величину кредитів з погляду учасників ринку.

Постійний відтік клієнтів призводить до того, що їх інсайдерська оцінка стає надбанням ринку. Водночас, будь-яка негативна інформація може мати для банку наслідки, що спровокують кризу ліквідності через відтік коштів клієнтів і закриття доступу до джерел зовнішнього фінансування.

Отже, внутрішні і зовнішні кредитори банку (клієнти і банки) виконують важливу роль в механізмі оцінки банків, забезпечуючи в результаті конкуренції перелив ресурсів з неефективних кредитних організацій в ефективні.

Тому для аналізу фінансового стану банку-контрагента пропонуємо використовувати наступні показники (табл. 1):

Як свідчать наведені дані, кожен показник, розрахований в процесі оцінки фінансового стану контрагента з метою встановлення лімітів міжбанківського кредитування, має свою питому вагу у структурі синтетичного коефіцієнта. Значення синтетичного коефіцієнта визначається шляхом сумування рейтингів значень розрахункових показників.

Варто зазначити, що перші наведені три показники у структурі синтетичного коефіцієнту займають нульове значення при більш ніж 50% відхиленню від граничних значень емпіричних норма-

тивів. Рейтинг останнім двом показникам присвоюється в залежності від динаміки за період.

Таблиця 1

Розрахунок показників синтетичного коефіцієнту фінансового стану

Показник	Спосіб розрахунку	Значення	Рейтинг у СКФС
Коефіцієнт клієнтської бази	ККБ = Депозитна клієнтська база/Чисті активи	<0,3	0,11
		0,3 – 0,5	0,2
		>0,5	0,13
Коефіцієнт інвестиційної активності	КІА = Кредити надані/Депозитна клієнтська база	<0,5	0,12
		0,5 – 0,8	0,2
		0,8	0,15
Коефіцієнт зовнішнього інвестування	КЗФ = Різниця між залученими і наданими МБК/Депозитна клієнтська база	<0,3	0,11
		-0,3 – 0,3	0,2
		0,3	0,11
Чистий капітал	ЧК = Базовий капітал + резервний фонд – сукупний непокритий ризик	=>0	0 – 0,2
Коефіцієнт достатності капіталу	КДК = Чистий капітал/Чисті активи	X	X

Джерело: складено автором на основі даних [1]

Методика визначення синтетичного коефіцієнту в залежності від строків кредитування наведена у табл.2.

Таблиця 2

Розрахунок синтетичного коефіцієнту строку кредитування

Термін операції, дні	Значення синтетичного коефіцієнту
овернайт	1,5
2-7	1
8-30	0,8
>31	0,3

Джерело: [4]

На нашу думку, ранжування синтетичних коефіцієнтів за строками дозволить збільшити доходність короткострокових операцій міжбанківського кредитування та, водночас, забезпечити зменшення ризиковості при довгострокових.

Більшість банківських установ для банків-контрагентів співпраця з якими триває більше п'яти років, базовий ліміт визначають, виходячи із встановленого в банку максимального ризику на одного позичальника і визначається за формулою (1.2):

$$RLC \leq \maxRisk, \quad (1.2)$$

де $\maxRisk$ – нормативна величина ризику на одного позичальника.

Відзначимо, що дана величина є одним із фундаментальних внутрішніх нормативів діяльності банку. Залежно від стратегії і кредитної політики, внутрішня нормативна величина ризику на одного позичальника може бути меншою, ніж норма пруденційного нагляду (25%).

Також встановлюється ліміт кредитування, який обмежується величиною середнього щомісячного прибутку банку, що встановлює ліміт, і розраховується за формулою (1.3):

$$RLC \leq mProfit, \quad (1.3)$$

де $mProfit$ – середній розмір щомісячного прибутку банку-кредитора.

Тобто навіть при перевищенні розрахункового значення ліміту, абсолютна його величина не може перевищувати значення з мінімального з даних показників [4].

Як було з'ясовано в процесі нашого дослідження, встановленню ліміту за операціями міжбанківського кредитування передують комплексний дистанційний аналіз фінансового стану банку-контрагента. Незалежно від способів встановлення ліміту адекватність на якість отриманого результату більшою мірою залежить від достовірності аналізу саме фінансового стану банку-контрагента.

В українських наукових і практичних колах продовжується активний пошук оптимальної мо-

делі дистанційного фінансового моніторингу банків-контрагентів з метою встановлення лімітів міжбанківського кредитування. Вище охарактеризована модель аналізу фінансового стану банків в контексті управління ризиками міжбанківського кредитування є продовженням пошуку оптимального інструментарію дистанційного аналізу контрагентів на предмет визначення абсолютної величини ліміту.

На наш погляд, оптимальною методикою дистанційного аналізу є така сукупність аналітичних дій, яка з максимальною ймовірністю відображає поточний фінансовий стан кредитної організації. Такий критерій є дуже жорстким, але, з іншого боку, він корисний в методологічному плані, оскільки побудова методики повинна на нього спиратися.

Практично здійснити точний прогноз розвитку організації є завданням неможливим. Коректніше буде говорити про розмежування банків за їх майбутнім фінансовим станом, та відповідно, визначення різних величин лімітів для даних установ. Таким чином, більш спрощеним являється завдання аналізу, а саме: визначення рівня фінансового стану банку-претендента на встановлення ліміту [3].

При розробці методики аналізу фінансового стану контрагента з метою встановлення лімітів важливо враховувати, що дистанційний аналіз обмежений в двох важливих аспектах:

1. Обмеженість (неповнота) показників фінансового стану, відображених у публічній фінансовій звітності банків. Подолати це обмеження у межах суто дистанційної методики неможливо, необхідно отримувати додаткову інформацію у банка, діяльність якого аналізується.
2. Навмисне спотворення фінансової звітності. Це обмеження можна подолати шляхом включення в методику аналізу банків-контрагентів на предмет встановлення ліміту процедур виявлення та відповідного коригування недостовірних статей звітності установи.

Стандартні методики дозволяють провести аналіз фінансового стану банку за умови, що банківський баланс достатньо адекватний, тобто відображені неповернені і прострочені кредити, збитки в повному обсязі, створені резерви під проблемні активи тощо. Один з основних недоліків традиційного фінансового аналізу при розгляді банку як претендента на встановлення ліміту – відсутність системи оцінки достатності капіталу з погляду ризику, за винятком методик центральних банків. Для комплексної оцінки банку необхідно використовувати як можливість традиційного аналізу, так і неформальні підходи при оцінці ризику. Запропонована модель, базуючись на ринкових індикаторах стану фінансової установи, забезпечує комплексність і достовірність отриманих результатів.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, можна зазначити, що одним із шляхів управління кредитними ризиками на ринку міжбанківського кредитування є встановлення лімітів на міжбанківські операції. Розрахунок лімітів базується на оцінці фінансового стану банківської установи, що викликає труднощі в процесі діяльності банків, оскільки здійснити точний прогноз розвитку організації практично неможливо. Тому банківські установи постійно у пошуку оптимальної методики розрахунку лімітів, яка б найбільш адекватно оцінювала кредитні ризиків за портфелем міжбанківських кредитів.

Запропонована методика розрахунку лімітів, що базується на ринкових індикаторах стану фінансової установи, є продовженням пошуку оптимальної методики розрахунку лімітів, проте може використовуватися в банківській практиці на ряду із іншими методиками розрахунку лімітів. Оскільки внутрішніми факторами банківська установа може регулювати чи керувати, проте зовнішні фактори мало піддаються впливу зі сторони окремих банків. Також методика є досить відкритою і може бути доповнена додатковими показниками, що дозволить швидко пристосувати її до використання в установах із різною стратегією ризик менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козак О.Ю. Визначення кредитних лімітів на основі внутрішнього рейтингу банків-контрагентів / О.Ю. Козак // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє : Зб. наук. пр. — Суми, 2004. — 374 с.
2. Пастернак А.Л. Аналітичні процедури в процесі обґрунтування лімітів міжбанківського креди-

тування / А.Л. Пастернак, Т.В. Блудова // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. — Д.: ДНУ. — 2006. — С.822 — 827.

3. Гумен І.М. Складові банківських рейтингів: науково-практичний аспект / І.М. Гумен // Вісник Національного банку України. — 2000. — № 1. — С.57— 60.

4. Маслак Н.Г. Використання трирівневої методики встановлення ліміту кредитування на банк-контрагент у системі управління кредитним ризиком / Н.Г. Маслак, Н.П. Пашкурова [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/fkd/2009_1/R1/3.pdf

УДК 338.021.15

ЛОГІСТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Чурилов С.В.

У статті проаналізовано основні наукові підходи до визначення сутності таких понять як логістика, управління, логістичного управління підприємством. Також автором було запропоновано власне визначення поняття «логістичне управління».

Ключові слова: логістика, управління, логістичне управління, підприємство.

Динамічний розвиток ринкових процесів в Україні, реформування усього комплексу виробничих відносин вимагають створення принципово нової системи управління великими промисловими підприємствами. Перехід на інноваційну модель розвитку економіки України неможливий без ефективного управління процесами формування і трансформування потоків послуг та товарно-матеріальних потоків. Основні засади такого управління вимагають конкретних механізмів, заснованих на логістичному підході до організації поточкових процесів і потоків на довиробничому, внутрішньо- і поствиробничому етапах переміщення матеріальних і нематеріальних ресурсів.

Для досягнення стійкої конкурентоспроможності на ринку актуальним є питання пошуку інноваційних моделей розвитку й управління підприємством, однією з яких є застосування логістичного підходу до управління підприємством. Сучасні умови господарювання промислових підприємств на ринку, характеризуються швидкими темпами змін сутності та змісту управління, що пов'язано з широким спектром форм та методів організації праці, значним арсеналом технологічного обладнання, безперервним освоєнням нових видів продукції, що обумовлює необхідність вирішення питань, пов'язаних із управлінням потенціалом підприємства, який визначається як сукупність наявних та потенційних ресурсів і можливостей, що можуть бути мобілізовані для досягнення стратегічних та тактичних організаційних цілей.

Поглиблення підходів в управлінні з позицій потокового методу створило передумови для використання логістичного методу як методологічної основи логістичного управління, що дозволяє комплексно підходити до формування інформаційної, фінансової, матеріальної складової та їх взаємодії. Потребує детальнішої розробки проблема логістичного управління підприємств, зокрема підвищення їх рентабельності та забезпечення безперервної роботи за рахунок удосконалення структури джерел фінансування, механізмів організації потоків.

Незважаючи на значну кількість наукових розробок у сфері логістичного управління, його стан на сучасних підприємствах промисловості України знаходиться на початковому етапі свого розвитку, що обумовлює вирішення низки завдань, пов'язаних зі вдосконаленням формування системи управління, адекватної умовам сьогодення. У зв'язку із цим виникає питання про розкриття сутності та ролі логістичного управління в розвитку підприємств, його елементів й особливостей застосування з одночасним забезпеченням їхньої поточної й довгострокової стабільності, оскільки саме управлінська діяльність обумовлює системну стійкість підприємства як на внутрішньому, так і